

**UNIVERSITY
OF TURKU**

Tämä on rinnakaistallennettu versio alkuperäisestä julkaisusta. Alkuperäinen julkaisu on kustantajan pdf. Viittaa alkuperäiseen lähteeseen.

TEKIJÄT: Katri Kivilaakso, Pete Pesonen, Riikka Taavetti

OTSIKKO: Muistitiedon keruut, kerääjät ja osallisuus

VUOSI: 2022

DOI: 10.21435/skst.1478

VERSIO: Kustantajan PDF

VIITTAUS: Kivilaakso, K., Pesonen, P. & Taavetti, R. (2022). Muistitiedon keruut, kerääjät ja osallisuus. Teoksessa: Savolainen, U., & Taavetti, R. Muistitietotutkimuksen paikka: Teoriat, käytännöt ja muutos. Helsinki: Finnish Literature Society, s. 88-114. DOI: <https://doi.org/10.21435/skst.1478>

LISENSSI: CC BY-NC-ND

This is a self-archived – parallel-published version of the original article. The original article is the publisher's pdf. When using please cite the original.

AUTHORS: Katri Kivilaakso, Pete Pesonen, Riikka Taavetti

TITLE: Muistitiedon keruut, kerääjät ja osallisuus

YEAR: 2022

DOI: 10.21435/skst.1478

VERSION: Publisher's PDF

CITATION: Kivilaakso, K., Pesonen, P. & Taavetti, R. (2022). Muistitiedon keruut, kerääjät ja osallisuus. In: Savolainen, U., & Taavetti, R. Muistitietotutkimuksen paikka: Teoriat, käytännöt ja muutos. Helsinki: Finnish Literature Society, pp. 88-114. DOI: <https://doi.org/10.21435/skst.1478>

LICENCE: CC BY-NC-ND

Muistitiedon keruut, kerääjät ja osallisuus

Katri Kivilaakso

 <https://orcid.org/0000-0002-1654-8797>

Pete Pesonen

 <https://orcid.org/0000-0001-6505-2627>

Riikka Taavetti

 <https://orcid.org/0000-0001-9601-2206>

Kirjoitetun muistitiedon kokoaminen avoimilla kirjoituskeruilla on Suomessa tavallinen tapa koota muisteluaineistoa mitä erilaisimmista aiheista. Näillä keruilla on Suomessa pitkä historia, jonka juuret ovat yhtäältä kansanperinteen ja toisaalta työväen perinteen sekä suullisen historian tallentamisessa. Tässä luvussa käsittelemme kirjallisten kyselyiden, kilpakirjoitusten ja muistitietokeruiden kehitystä sekä nykyisiä käytäntöjä. Tarkastelemme keruita erityisesti arkistojen näkökulmasta ja pohdimme myös keruisiin liittyviä osallisuuden kysymyksiä: mitä keruiden avoimuus tarkoittaa, keitä keruut tavoittavat ja millaisia muistoja niillä onnistutaan keräämään?

Kutsumme tässä luvussa kirjoitetun muistitiedon keräämiseen tarkeitteja julkisia kirjoituskutsuja tai kyselyitä keruiksi. Osa arkistojen järjestämistä muistitiedon keruista on muodoltaan kirjoituskilpailuja, joissa tekstejä arvioidaan ja palkitaan. Kirjoituskilpailujen parhaiden

kirjoitusten valinnassa vaikuttavat kilpailusta riippuen esimerkiksi kirjalliset ansiot, omintakeinen näkökulma, omakohtaisuus ja aiheen monipuolinen käsittely. Se, onko kyseessä ollut keruu, jonka vastaajia palkitaan korkeintaan pienillä arvotuilla palkinnoilla, vai kirjoituskilpailu, ei kuitenkaan vaikuta millään yksiselitteisellä tavalla syntyvien aineistojen käyttöön. Arkistoissa kirjoituskilpailujen satoa käsitellään kuten muitakin keruita. Tutkijat saattavat kiinnittää erityistä huomiota kirjoituskilpailuaineiston kirjallisiin ansioihin, mutta näin ei suinkaan välttämättä ole, vaan myös tutkijan näkökulmasta aineistot voivat olla ensisijaisesti muistitietoa, jossa kiinnostavia ovat kirjoitusten tarjoamat näkökulmat muistelun kohteena olevaan aiheeseen (ks. esim. nuoruusaiheista kirjoituskilpailua käyttävästä tutkimuksesta Vehkalahti & Suurpää 2014).

Keskitymme erityisesti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) sekä Työväen Arkiston yhteydessä toimivan Työväen muistitietotoimikunnan laajaan ja pitkäaikaiseen keruutoimintaan ja niiden työn kehitykseen, mutta paikannamme kirjoituksemme myös laajemmin muistitietokirjoittamisen kansainväliselle kentälle. Aloitamme käsittelemällä muistitiedon keräämisen kehitystä ja nykyistä keruutoimintaa, minkä jälkeen arvioimme, miten suomalaiset kirjoitetun muistitiedon keräämisen tavat keskustelevat kansainvälisen muistamisen tutkimuksen kanssa. Kolmanneksi pohdimme keruukutsujen merkitystä ja keruilla kerätyn muistitiedon päätymistä tutkimusaineistoksi. Luvun lopussa käsittelemme vielä keruiden muuttuvaa kenttää ja arkistojen työn nykyistä paikkaa.

Kerääjien kentän kehitys

SKS:n nykyinen keruutoiminta on jatkoa tallennustyölle, jota seura on tehnyt koko historiansa ajan. Nykymuotoisen keruutoiminnan kannalta tärkeä vaihe SKS:n keruutoiminnassa alkoi 1930-luvulla, jolloin Kansanrunousarkisto perustettiin ja arkiston keruuverkosto muodostettiin Kalevalan Riemuvuoden kunniaksi käynnistettyyn kilpakeruuseen (1935) osallistuneista ja aiemmin aineistoja SKS:lle lähettäneistä ihmisistä. Keruukehotuksia julkaistiin myös lehdissä, minkä lisäksi SKS julkaisi

vuosina 1936–1939 keruuverkoston tueksi *Kansantieto*-nimistä lehteä. Itseoppineiden kotiseutuharrastajien merkitys keruutoiminnassa kasvoi 1930-luvun mittaan. Vilkasta 1930-lukua seurasi pari hiljaisempaa vuosikymmentä, kunnes 1960-luvulla keruutoiminta vilkastui jälleen, ja myös *Kansantieto*-lehden toiminta joksikin aikaa elvytettiin. (Mikkola 2009, 68–69, 97; Peltonen 2004a, 211–212; Pöysä & Timonen 2004, 230). 1960-luvulla alkoi myös muutos kohti henkilökohtaisen muistelun keruuta (esim. Pöysä & Timonen 2004; Latvala 2016).

Arkiston keruuohteita tutkineiden Jyrki Pöysän ja Senni Timosen (2004) mukaan kerääjäelämäkertojen tallentaminen tai elämäkerran pyytäminen kirjoittajille suunnattuina aloitusvaihtoehtoina lisääntyivät arkiston keruuohteissa 1960-luvun lopulta alkaen. Kuitenkin jo varhaisemmat SKS:n Karjalaisten Heimoseuran kanssa vuosina 1951–1952 järjestämät keruut sisältävät selvästi muistitietoa. Keruihin viitattiin kirjoituskutsuissakin ”muistitiedon suurkeräyksinä”. Esimerkiksi ”Evakko-*taipaleella elettyä*” -kyselyssä vastaajia pyydettiin kertomaan yksityiskoh-*taisesti ensimmäisen evakkomatkan vaiheista, evakkojen osakseen saamasta kohtelusta ja siitä, miten elämän käytännön asiat järjestettiin.* Vuonna 1966 otsikolla ”Vuosien 1917–1918 tapahtumat kansan muistissa ja perinteessä” toteutetussa keruussa kerättiin muistitietoa ja perinnettä rinnakkain (Pöysä 2006, 225; ks. myös Peltonen 2004b, 43–45). Nämä esimerkit havainnollistavat, miten muistitiedon ja perinteen kerääminen ovat olleet rinnakkaisia ja yhteen kietoutuneita prosesseja.

Pöysän ja Timosen (2004, 238–239) mukaan SKS:n keruutoiminnan painopisteen huomattavaa muutosta merkitsi erityisesti 1978 toteutettu vantaalaisten elämäkertojen keruu, johon aloite tuli arkiston ulkopuolelta, yhteiskuntatieteellisen elämäkertatutkimuksen piiristä. 1980-luvulta alkaen elämäkerrallinen tieto alkoi yleistyä tallentamisen pääkohteena ja omakohtaisten ja omaelämäkerrallisten kuvausten osuus kasvoi Kansanrunousarkiston muidenkin keruuteemojen alla, kun muistelua ja kokemuksia painottavat kysymykset tuottivat omaelämäkerrallisia kuvauksia. 1980- ja 1990-luvuilla myös folkloristeja alkoivat yhä enemmän kiinnostaa aiemmin tutkitun kiteytyneen perinteen ohella jokapäiväisen arjen kuvaukset kertojan itsensä ja hänen lähipiirinsä elämästä. Myös keruiden aiheet muuttuivat: kohteeksi tulivat yhä useammin kirjoitta-

mishetken tapahtumat menneisyyden taltioinnin sijaan. (Pöysä & Timonen 2004, 241–242.)

Käynnissä olleesta muutoksesta käytiin keskustelua SKS:ssa vuonna 1983 järjestetyssä seminaarissa ”Muistitiedon keruun, tallentamisen ja tutkimuksen ongelmat”, jonka loppukeskustelu on tallennettu. Keskustelu avaa kiinnostavia näkökulmia siihen, miten muistitiedosta tuolloin puhuttiin, ja siitä voi tunnistaa joitakin pidempään jatkuneita pohdintoja. Seminaarin keskustelun perusteella tutkijoita arvelutti ja askarrutti muistitietoaineistoissa yhtäältä aineistojen laajuus. Haastatteluaineiston nauhoilta purkaminen oli osoittautunut haasteelliseksi (Heimo Huhtanen ja Lauri Honko, SKSÄ 244–245:1983) ja kirjoitettujenkin aineistojen pilkkomiseen ja analysoimiseen toivottiin puheenvuoroissa saatavan apua tietokoneista (esim. Siikala, SKSÄ 244–245:1983). Toisaalta tutkijoita pohditutti myös mahdollisten aihepiirien moninaisuus. Loppukeskustelussa sivuttiin useamman kerran kysymystä siitä, mistä aiheista muistitietokeruita pitäisi järjestää ja miten eri organisaatioihin kerääntyvät aineistot saisi koottua jonkinlaiseen yhteiseen rekisteriin, jotta ne olisivat helpommin tutkijoiden löydettävissä.

Keruutoiminnan paisuminen herätti myös vastustusta, joka tuli seminaaripuheenvuoroissa moneen kertaan esiin. Kansanrunoudentutkimuksen emeritusprofessori Matti Kuusi totesi loppukeskustelussa, että Kansanperinteen valiokunnassa ”on jatkuvasti arvosteltu laajaksi paisuneen kilpakeruutoiminnan tarkoituksenmukaisuutta” ja esitti yhdeksi syyksi arvostelulle sitä, että keruut tuottavat niin ”tavattoman paljon nollatekstejä”, fragmentaarisia ja tasoltaan ”melko surkeita” omaelämäkertoja. Seminaarissa käyty keskustelu heijasteli muuttuvia ja ristiriitaisiakin käsityksiä kirjoitetun muistitiedon arvosta. Siinä missä Kuusen näkemys viittasi tekstien kirjalliseen arvoon (tai sen puutteeseen), toisinaan muistitietokirjoittamisen arvioinnissa on painotettu totuudellisuutta ja omaelämäkerrallisuutta niin voimakkaasti, että kaunokirjallisempi ilmaisu on voitu tulkita muistitiedoksi sopimattomaksi. Tästä syystä esimerkiksi omakustanteina julkaistuja tekstejä on saatettu jättää tutkimusaineiston ulkopuolelle (esim. Hatakka 2004, 194).

SKS ylläpitää edelleen vuonna 1936 perustetun kerääjäverkoston pohjalta kehittynyttä vastaajaverkostoa, johon kuuluu nykyisin noin neljä ja

puoli sataa vastaajaa, joille lähetetään SKS:n käynnissä olevien keruiden kirjoituskutsut kaksi kertaa vuodessa. Keruutoiminnan jatkumolla nimityksen muuttuminen keruu- tai kerääjäverkostosta vastaajaverkostoksi heijastaa sekin painopisteen muutosta perinteen keräämisestä omiin kokemuksiin perustuvaan kirjoittamiseen, eli vastaamiseen. Myös käsitys perinteen olemuksesta on muuttunut, kun perinteen ei ajatella odottavan keräämistään, vaan sen nähdään syntyvän esimerkiksi keruutoiminnan kaltaisessa vuorovaikutuksessa, jossa jokin nimetään ja tulkitaan perinteeksi. Keruuaineistojen kuvailussa ja luetteloinnissa on vuosikymmeniä pyritty erottamaan, ovatko aineiston lähettäjät kerääjiä vai vastaajia, eli kirjoittavatko vastaajat omista kokemuksistaan vai ovatko he lähettäneet jonkun toisen aineistoa, kerättyjä kuvauksia. Nykyisiin muistitietokeruisiin ja kyselyihin vastaajat kertovat ennen kaikkea omista kokemuksistaan, mutta toisaalta he kuvaavat myös lähipiirinsä kokemuksia ja oman yhteisönsä jakamia näkemyksiä eri aiheista, eli koettu ja kerätty sekoittuvat. Arkiston 2000-luvun keruutoiminnassa keskeistä on yleisten ilmiöiden tallentaminen yksittäisten ihmisten lähettämien kirjoitusten avulla: sen mikä kussakin tekstissä on henkilökohtaista tai ainutlaatuista ja mikä jollain tavalla vastaajien kesken jaettua, ratkaisee keruuaineistoja käyttävä tutkija. Keruiden teemat jakautuvat lähihistorian aiheiden – joista ainakin osalla vastaajista voisi vielä olla omakohtaista kokemusta tai muistitietoa – ja ajankohtaisten teemojen välillä. Suuri osa aiheista on sellaisia, joihin eri-ikäiset vastaajat tuovat kukin oman näkökulmansa. Esimerkiksi ”Lapsuus lähiössä” (2016–2017), ”Vanhusten hoito ennen ja nyt” (2016–2017) tai Interrail- (2018) ja liftausmuistot (2020) ovat aiheita, joihin kukin vastaaja antaa oman ikäluokkansa kokemuksia.

SKS:n keruutoiminta on viime vuosikymmenet ollut vilkasta. Vuosina 1970–2009 Kansanrunousarkisto järjesti vuosittain noin viidestä kymmeneen keruuta, mutta 2010- ja 2020-luvulla niitä on ollut vuosittain jopa pitkälti toista kymmentä, minkä lisäksi arkisto ottaa vastaan tutkijoiden tai tutkimusryhmien itse kokoamia aineistoja. Keruiden määrän lisääntyminen kertoo siitä, että keruut ovat suosittuja tutkimuksen ja suurelle yleisölle suunnattujen tietokirjojen aineistoina, ja arkisto on keruiden määrää lisäämällä vastannut asiakaskuntansa tarpeisiin.

Keruiden määrän lisääntyminen on merkinnyt myös aiheiden monipuolistumista edelleen. SKS:n arkiston nykyinen hankintapolitiikka (SKS 2019) ei juuri määrittele muistitietokeruiden aihepiirejä. Yleisellä tasolla hankinnan aluetta rajaa vuonna 2016 määritelty arkistojen yhteinen kansallinen hankintapolitiikka ja siihen liittyvä työnjako, jossa Kansallisarkiston, yksityisten valtionapuarkistojen ja sittemmin myös pienempien yksityisten arkistotoiminnan harjoittajien kesken on sovittu, mihin kukin arkisto hankinnassaan keskittyy. SKS:n arkiston alaa ovat sen oman hankintapolitiikan mukaan ”kirjallisuuden ja kulttuurien tutkimuksen, suullisen ja kirjallisen kulttuurin, aineistot” eli käytännössä varsin lavasti kyseeseen voi tulla minkä tahansa elämänalueen teema. Hankintapolitiikan mukaan ”Perinteen ja nykykulttuurin kokoelma talentaa perinne- ja muistitietoa, kuten ihmisten kertomuksia ja kuvauksia omasta elinympäristöstään ja ajankohtaisista ilmiöistä tässä ja nyt”.

Työväenliikkeen muistitietoa ryhdyttiin keräämään järjestelmällisesti vuonna 1960, kun Työväen muistitietotoimikunta (TMT) perustettiin Työväen sivistysliiton (TSL) aloitteesta. Työväenperinteen keruutoimintaa suunniteltiin jo 1930-luvun lopulla, mutta talvi- ja jatkosota keskeytivät nämä suunnitelmat. Akateeminen kiinnostus työväenperinnettä kohtaan heräsi Turun yliopiston piirissä 1950-luvulla, kun kansatieteen oppiaineessa ryhdyttiin Ilmar Talven johdolla tallentamaan teollisuustyöväen perinnettä. Kansatieteen lisäksi sosiologian oppiaineessa suunniteltiin laajamittaista työväenperinteen keruutoimintaa. Akateeminen kiinnostus työväenperinnettä kohtaan toimi herätteenä työväenliikkeen piirissä, ja TSL otti ohjat keruutoiminnan aloittamiseksi.¹ (Pesonen 2019.) Työväen muistitietotoimikunnassa oli edustettuina työväenjärjestöjen lisäksi akateemisia tutkijoita sekä työnantaja- ja työntekijäjärjestöjä.

Keruutoiminta kohdistui toimikunnan perustamisesta vuonna 1960 alkaen haastatteluihin ja kirjoitettuihin muistelmiin. Ensimmäinen keuruu ”Työ tehty kourin jäntevin” käynnistyi syksyllä 1960, kun työvalio-

1 Väinö Voionmaa, Heikki Waris, R. H. Oittinen ja Arvi Hautamäki suunnittelivat Työväen Sivistysliiton piirissä työväenperinteen keruun aloittamista. P.M. Työväen perintötiedon pelastaminen, 24.11.1959, Hako, kansio 1, TMT-a, Työväen Arkisto (TA); Peltonen 1996, 75; McKeough 2017, 55.

kunnan laatima keruuopas julkaistiin. Keruuopas puhutteli ensisijaisesti aineiston kerääjiä, haastattelijoita. Siinä esiteltiin TMT ja perusteltiin työväen perinteen keruun merkityksellisyyttä ja kiireellisyyttä. Haastattelijoille priorisoitiin ”ajanjakso 1880–1918; siksi on etsittävä käsiin lähinnä ne henkilöt, joilla on henkilökohtaisia muistoja näiltä vuosikymmeniltä”. Jo toimikunnan ensimmäisessä oppaassa painotettiin sisällön merkitystä kieliopin sijaan: ”Kaikille ei ole annettu silmiä hivelevää käsi-alaa, ja oikeinkirjoitus ei aina suju sääntöjen puitteissa, mutta se ei olekaan pääasia. Vain sisältö on painava.” Alkuperäisenä keruutavoitteena oli ”mahdollisimman täydellisen kuvan luominen Suomen työväestön oloista ja työväenliikkeen vaiheista menneinä vuosikymmeninä.” (*Työ tehty kourin jänteivin* 1960.)

Muista muistiorganisaatioista poiketen toimikunta lähestyi eri keruuteemoja alusta lähtien elämäkertamuistelun näkökulmasta. Elämäkerrallisuus tulee ilmi keruukutsujen kysymyksenasettelussa, joiden ensimmäiset kysymykset käsittelivät kertojan synnyin- ja lapsuusajan tietojen lisäksi vanhempien taloudellista ja sosiaalista taustaa. Nämä kysymykset ohjasivat kertojia kirjoittamaan enemmän itsestään ja omasta elämästään verrattuna perinnearkistojen kertoihin, joilta ei välttämättä kysyttä taustatietoja. Laajojen taustatietojen kysyminen toimikunnan keruissa johtui varmasti myös osaltaan keruiden läheisestä suhteesta historian-tutkimukseen (Peltonen 1996, 77). Keruilla pyrittiin tuottamaan historiantutkimukselle aineistoa työväenliikkeen näkökulmasta ja keruukysymysten kontekstualisoiva asettelu soveltui tähän tarkoitukseen.

Työväestön tarve kertoa ja tallentaa omaa muistitietoaan oli keruun onnistumisen kannalta ratkaisevaa. Vaikka toimikunnan ensimmäinen keruu kohdistuikin 1800-luvun lopun ja 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten muistitietoon, kertojat käsittelivät merkittävän paljon vuoden 1918 sisällissodan kokemuksia. Käsittelyn laajuus yllätti kerääjätkin. Sodan voittaneiden valkoisten perinne oli hallinnut pitkälti sisällissodan julkista muistamista ja vasta vuonna 1960 julkaistu Väinö Linnan *Täällä Pohjantähden alla* -romaanin toinen osa nosti punaisten sisällissodan aikaiset kohtalot yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi. (Peltonen 1996, 17, 75–76; ks. myös Huhtanen 1985, 8; arkistoidusta työväen muistitiedosta ja perinteestä Peltonen 1985).

Vuosien saatossa toimikunta on vakiinnuttanut asemansa työväenperinteen kerääjänä ja olennaisena osana Työväen Arkistoa. Keruuintressi on laajentunut työväenliikkeen perinteestä kansalaisyhteiskunnan eri toimijoiden ja sosiaalishistoriaa kuvaavien haastatteluiden ja muistelmien tallentamiseen tutkimuksen käyttöön. Toimikunta on järjestänyt vuoteen 2020 mennessä 52 muistitietokeruuta, joiden aiheet ovat jaettavissa kronologisiin ja temaattisiin. Keruiden järjestäminen jakautuu toimikunnan kokonaisuudessaan järjestämiin, toisen toimijan kanssa yhteistyössä järjestämiin tai ulkopuolisen toimijan kokonaisuudessaan järjestämiin. Yhteistyössä järjestetyt keruut ovat 2000-luvulla yleistyneet kaikkein yleisimmäksi keruumuodoksi.

Näiden kahden erityisesti muistitietoon erikoistuneen arkiston lisäksi kirjoitettua muistitietoa keräävät Suomessa myös monet muut organisaatiot. Svenska litteratursällskapet i Finland (SLS) kerää suomenruotsalaista muistitietoa pitkälti samoin periaattein kuin SKS, ja arkistot ovat viime vuosina järjestäneet vuosittain keruita myös yhdessä.² Tampereen ja Turun yliopistoissa folkloristiikan ja kansatieteen tieteenalat ovat keränneet omia kokoelmiaan. Lisäksi erilaiset museot ja arkistot keräävät omaan teemaansa liittyvää muistitietoa, vaikka se ei kuulu niiden pääasiallisiin tehtäviin. Kansallismuseolla on laajat kokoelmat kansatieteellistä muistitietoaineistoa ja esimerkiksi Teatterimuseo, Kansan Arkisto ja Urho Kekkosen arkisto ovat keränneet oman kokoelmapolitiikkansa mukaisesti teemoihin liittyvää muistitietoa. Samoin paikallisesti esimerkiksi maakuntamuseot ovat keränneet omaan alueeseensa liittyvää muistelua. (Erityisesti museoiden kansatieteellisten kyselyiden kehityksestä ks. Korhokangas ja muut 2016). Muistiorganisaatioiden lisäksi myös sanomalehdet ja muut mediat keräävät muistitietoa journalistisiin tarkoituksiin, mihin palaamme lukumme lopussa.

Tampereella sijaitseva Tietoarkisto kokoaa tutkimuskäyttöön kerätyjä aineistoja ja tarjoaa lisäksi tutkijoille ja ylempien opinnäytteiden tekijöille verkkotyökalu Pennan kirjoitusaineistojen keräämistä varten. SKS:n arkisto on pyytänyt useissa järjestämissään keruissa vastaajien

2 Esim. "Minun eduskuntani" (2016), "Minun maisemani" (2017–2018), "Punkit tulevat" (2019), "Painajaiset ja pahat unet" (2019–2020) sekä "Apurahamuistoni" (2020).

suostumuksen myös aineiston luovuttamiseen Tietoarkistoon.³ Yhteistyön seurauksena joidenkin SKS:n keruiden aineisto on myöhemmin käytettävissä Tietoarkiston palvelun kautta. Tietoarkisto minimoi aineistot poistamalla kirjoittajan henkilöön liittyvät suorat tunnisteet sekä kolmansien henkilöiden tunnistamisen mahdollistavat tunnisteet, kun taas SKS säilyttää aineistot sellaisinaan. SKS:n arkisto säilyttää vastaajien luvalla myös heidän yhteystietonsa mahdollisia lupamenettelyjä varten, esimerkiksi jotta kirjoittajilta voidaan tarvittaessa pyytää lupa tekstin julkaisemiseen kokonaan tai osin. SKS:n aineistojen erityislaatu on mahdollisuudessa liittää kirjoitukset todellisiin, joskus eläneisiin ihmisiin. Ero käsittelytavoissa juontuu osaltaan SKS:n arkiston perinteisestä voimakkaasta kytköksestä kulttuurin- ja historian tutkimukseen siinä missä Tietoarkiston aineistojen käsittelytapa kertoo arkiston yhteydestä sosiaalitieteisiin.

Tallentajien kentän moninaisuus kuvaa osaltaan sitä, että kirjallisen muistitiedon kerääminen on Suomessa tunnistettu ja tunnustettu toimintatapa. Keruita ja niiden avulla tuotettua kirjallista muistelua sekä tutkijoiden, arkistojen ja keruisiin osallistuvien kirjoittajien tiivistä yhteistyötä voikin pitää yhtenä suomalaisen muistitiedon keruun ja tutkimuksen erityispiirteenä. Samalla moninaisuus tarkoittaa tutkijan kannalta, että kiinnostavat aineistot saattavat löytyä yllättävistäkin paikoista, eikä esimerkiksi tiettyyn aihepiiriin liittyvistä keruuaineistoista ole välttämättä saatavilla kootusti tietoa. Ongelma on sama, jota pohdittiin jo vuoden 1983 muistitietoseminaarissa.

Muistitietokeruut kansainvälisellä muistitietotutkimuksen kentällä

Suomalainen muistitietokirjoitusten keruutoiminta paikannetaan usein osaksi pohjoismais-baltialaista muisteleminen tutkimuksen kenttää, jota

3 Esim. "Sateenkaarinuorena nyt ja ennen" (2014), "Sisäilmaongelma: näin sen koin" (2014), "Interrailmuistot" (2018), "Kestävä kehitys" (2018–2019), "Työttömän tarina" (2018), "Leikitäänkö" (2018–2019), "Kohtaamisia" (2018–2019).

luonnehtii *oral history* -tutkimuksen näkökulmien soveltaminen kirjoitetun aineiston käyttöön, kulttuurisen ja henkilökohtaisen muistamisen tutkimuksen vahva yhteys sekä paikantuminen yliopistoihin ja arkistoihin ennemmin kuin yhteisöjen omaan historian käsittelyyn (ks. esim. Heimo 2016; Fingerroos & Haanpää 2012). Yhtäläisyyksien lisäksi alueen sisällä on myös huomattavia eroja. Virossa kerätään enimmäkseen kokonaisia elämäkertoja, joiden keruulla on ollut iso merkitys 1980-luvun lopulta alkaen itsenäisyyden palauttamiseen liittyneessä kansallisen menneisyyden uudelleenrakentamisessa (esim. Kõresaar & Jõesalu 2016). Lisäksi Virossa kansallismuseo on kerännyt temaattista muistelua eri aihepiireihin liittyvien kysymyslistojen avulla, samaan tapaan kuin Suomen Kansallismuseo (Suomen Kansallismuseon keruutoiminnan kehityksestä ks. esim. Lönnqvist 2016). Toisaalta etelämpänä Baltiassa, Latviassa ja Liettuassa, muistitietotutkimus keskittyy enemmän haastatteluihin ja suulliseen kerrontaan kuin kirjalliseen muisteluun.

Ruotsissa muistitietotutkimuksellista keskustelua jäsennetään nykyisin enemmän muistelun suullisuutta painottavan termin *mundlig historia* kuin muistamiseen kytkeytyvän *minneshistoria*-termin avulla (Heimo 2016, 40; Thor Tureby 2018). Nordiska museet on ottanut vastuulleen vastaavaa tehtävää kuin muistitietoarkistot Suomessa ja kerännyt 1960-luvulta alkaen tavallisten ihmisten kertomuksia elämästään. Tätä keruutyötä on tehty rinnakkain kenttätöillä ja niihin kuuluvilla haastatteluilla, kyselyillä ja vapaamuotoisten omaelämäkerrallisten kirjoitusten keruulla (maahanmuuttajille suunnatuista muistitietokeruista ks. Thor Tureby & Johansson 2016). Näihin ruotsalaisiin keruumuotoihin verrattuna suomalaiset keruut asettuvat vapaamuotoisten kutsujen ja kyselyiden (*frågelistor*) väliin: siinä missä kyselyissä yleensä kuhunkin yksittäiseen kysymykseen vastaamiselle annetaan erikseen tila, suomalaisissa keruisa on tavallisempaa, että vastaajaa pyydetään kirjoittamaan kysymysten pohjalta yksi vapaamuotoinen vastaus, mikä ohjaa vastaajaa vähemmän. Suomessakin Svenska literatursällskapet noudattaa usein Ruotsissa tavallisempaa keruukutsun rakentamisen mallia (SLS:n keruutoiminnasta ja sen pohjoismaisesta kontekstista ks. esim. Ekrem 2016).

Englanninkielisessä kansainvälisessä tutkimuskeskustelussa suomalaisen kirjallisen muistelun vertailukohtana on toisinaan käytetty Britanian Mass Observation -toimintaa (esim. Savolainen 2017, 169). Mass Observation perustettiin vuonna 1937 ja sen kautta seurattiin toisen maailmansodan aikana kotirintaman mielialaa, josta vapaaehtoiset panelistit raportoivat. Alkuperäisen Mass Observationin toiminta loppui 1950-luvun alussa, mutta se käynnistettiin uudelleen vuonna 1981 ja viimeisten neljän vuosikymmenen aikana se on kerännyt tietoa mitä moninaisimpiin aiheisiin liittyvistä mielipiteistä. (Mass Observationin historiasta ja kehityksestä esim. Ashplant 2021.) Mass Observation muistuttaa SKS:n vastaajaverkostoa siinä, että silläkin on vakituisten osallistujien joukko ja aivan kuten vastaajaverkoston aiemmin, myös Mass Observation -panelistien tehtävä oli alun perin raportoida lähipiiristään, ei niinkään kertoa omista kokemuksistaan. Lisäksi Mass Observationin ja suomalaisten kirjallisen muistelun keruiden samankaltaisuutta korostaa niiden molempien tiivis yhteys tutkimukseen ja itsessään vapaamuotoisen kirjoittamisen ohjaaminen kutsun kysymyksillä sekä osallistujajoukon itsevalikoituminen (Mass Observation -aineistoista henkilökohtaisen elämän kertomisen näkökulmasta ks. Summerfield 2018, 152–154). Erotkin näiden välillä ovat kuitenkin ilmeisiä: suomalaisten keruiden kontekstina on ollut kansanperinne, kirjallisuus ja myöhemmin henkilökohtainen muistelukerronta, Mass Observation taas on ollut tiukemmin paikantunut sosiaalitieteisiin. Erot vaikuttavat paitsi siihen, millaisista teemoista on kysytty, myös siihen, miten kerättyjä aineistoja on tutkimuksessa käytetty.

On varsin vaikeaa kääntää suomalaisiin keruisiin liittyviä nimityksiä englanniksi tavalla, joka säilyttäisi käytäntöjen erityispiirteet, mutta auttaisi näitä perinteitä tuntematonta ymmärtämään, millaisesta toiminnasta on kyse. Siksi tutkijat käyttävätkin aineistoistaan vaihtelevia termejä (esim. Latvala 2016). Muistitietokirjoituksia on kutsuttu muistelun henkilökohtaisuutta ja kerronnallisuutta painottavalla *personal narratives* -käsitteellä sekä muistelun kirjalliseen muotoon viittaavalla ilmaisulla *reminiscence writings*. Toisaalta kirjallista muistelua on kutsuttu myös nimityksillä *oral history data* (esim. Matilainen 2014; Kortti & Mähönen 2009) ja *oral history text* (Latvala 2016), jotka liittyvät aineistot suurem-

min *oral history* -metodeihin. Kun puhutaan kokonaisista elämäkertoista tai laajemmin elämäkerrallisesta kirjoittamisesta, käytetään usein käsitteitä *life narrative*, *life writing*, *life story* tai *autobiography* (käsitteistä tarkemmin Savolainen 2017, 169–170; Taavetti 2018, 54–55), joista jokainen viittaa omasta elämästä kirjoittamiseen vähän eri näkökulmasta ja kattaa myös sellaista kirjoittamista, joka ei kuulu suomalaisen keruutoiminnan piiriin. Esimerkiksi *autobiography* viittaa myös julkaistuihin omaelämäkertoihin ja *life writing* on yksi kattokäsite erilaisille elämäkerrallista muistelua ja dokumentaatiota sisältäville kirjoituksille (englanninkielisistä käsitteistä ja niiden rajoista ks. tarkemmin Summerfield 2018, 4–6).

Kirjoituskeruilla kootuista teksteistä käytetyt termit heijastelevat tutkijan paikantumista tieteenalojen välillä sekä sitä, millaiseen keskusteluun hän haluaa osallistua. Siksi ei ole tarpeen, eikä ehkä edes mahdollista, löytää yhteisymmärrystä aineistoja parhaiten kuvaavasta termistä, vaan valinta eri käsitteiden välillä on kussakin tilanteessa tehtävä tietoisena niiden merkityksestä. Jos tutkija haluaa paikantaa työnsä ensisijaisesti historian tutkimukseen ja vielä erityisesti *oral history* -suuntaukseen, nimityksellä voi tuoda tämän yhteyden näkyväksi. Kuten Pauliina Latvala (2016, 403) kirjoittaa valitsemastaan *oral history text* -käsitteestä, tällöin oleellisena pidetään menneen ja nykyisen yhteenkietoutumista aineistoissa, ei niinkään muistelun muotoa. Toisaalta kerronnallisuudesta kiinnostuneelle tai kirjallisuustiedettä lähestyvälle tutkijalle termit, jotka korostavat muistelun kirjallista luonnetta, saattavat olla luontevampia. Termien valinta saattaa myös viestiä siitä, suhtautuuko tutkija muistitietoon enemmän lähteenä, jonka kautta hän haluaa saada tietoa menneisyyden tapahtumista tai näitä tapahtumia koskevista muistoista, vai kohteena, jolloin hän on kiinnostunut muistelusta prosessina ja luovana toimintana (esim. Fingerroos & Haanpää 2006). Luonnollisesti nämä näkökulmat ovat muistitietotutkimuksessa enemmän toisiaan täydentäviä kuin poissulkevia, joten sanavalinnatkin kertovat tutkijan painotuksista, eivät tiukasta sitoutumisesta yhteen näkökulmaan.

Muistitietoon ja sen kokoamiseen tai tuottamiseen liittyvät käsitteet kantavatkin Suomessa erityistä historiaa, joka vaikuttaa tämän aineiston tutkimuskäyttöön ja kulttuuriseen merkitykseen. Jo sana *keruu* ohjaa

ajattellemaan valmiina poimimistaan odottavaa perinnettä (Pöysä 1997, 39). Termi on myös viestinnällisesti hankala, sillä suurelle yleisölle ei ole välttämättä selvää, mikä *keruu* oikeastaan on. Samalla juuri *keruu*-termi viittaa omalaatuiseseen ja laajamittaiseen, pitkät historialliset juuret omaavaan muistitiedon tallennustoimintaan.

Keruiden järjestäjät muisteluaineistojen muokkaajina

Niin Työväen muistitietotoimikunnan kuin SKS:n arkiston vuosittain järjestämistä keruista valtaosa on saanut alkunsa tutkijan tai tutkimusryhmän arkistolle tekemästä aloitteesta. Lisäksi arkisto ideoi keruita itse sekä uusii aiemmin tekemiään keruita. Aloitteen muistitietokeruun järjestämisestä voi SKS:n arkistolle tai TMT:lle tehdä kuka tahansa, ilman omaa intressiä käyttää aineistoa tutkimustarkoitukseen: SKS:n keruista esimerkiksi ”Vanhusten hoito ennen ja nyt” sekä ”Lapsuus lähiössä” -keruut (molemmat 2016–2017) ovat tällaisia kiinnostuneen kansalaisen aloitteesta alkaneita keruita. Ensimmäisen kerran vuonna 1993 järjestetty ”Työttömän tarina” -kirjoituskeruu uusittiin vuonna 2018, koska vanhaan aineistoon oli kiinnostusta ja aloite uusimisesta tuli kahdeltakin taholta. Arkiston omista keruista jo kolme kertaa on järjestetty ”Suomalaisen päivä” -päiväkirjakeräys (2.2.1999, 2.2.2009 ja 2.2.2019).

Vaikka valtaosa aloitteista, joiden pohjalta keruut järjestetään, tulee SKS:n ulkopuolelta joko tutkimusryhmiltä tai yksittäisiltä tutkijoilta tai opinnäytetyön tekijöiltä, on arkiston rooli muistitietokeruiden järjestäjänä ja aiheiden valitsemisessa aktiivinen. Keruualoitteita tulee enemmän kuin keruita voidaan järjestää, eli arkiston on päätettävä, mihin aloitteisiin se tarttuu. Arkisto myös osallistuu kaikkien järjestämiensä keruiden sisällön suunnitteluun. Aiheiden valinnassa kriteereitä ovat aiheen ajankohtaisuus, jatkuvuus suhteessa olemassa oleviin aineistoihin sekä tutkimuksellinen kiinnostavuus. Jatkuvuus voi tarkoittaa joko samaa aihepiiriä tai aiemman keruun toistamista myöhemmin lähes sellaisenaan tai tarpeen mukaan päivitettyillä kysymyksillä.

Myös Työväen muistitietotoimikunnan järjestämissä keruissa aloite tulee usein arkiston ulkopuolelta. Aloitteen tekijänä on yleensä aiheesta

kiinnostunut tutkija tai juhluvuotta lähestyvä toimija tai organisaatio. Työväen muistitietotoimikunnan vuosina 2015–2020 järjestämistä 11 keruusta kahdeksan järjestettiin yhteistyössä eri organisaatioiden kanssa, kaksi keruusta oli tutkijavetoisia ja vain yksi keruusta oli Työväen muistitietotoimikunnan omaa tuotantoa. Organisaatioiden kanssa yhteistyössä järjestetyissä keruissa on tyypillistä, että omaa historiaansa koskevan tutkimuksen aloittaessaan organisaatio ottaa yhteyttä arkistoon kartoittaakseen lähdeaineistoa. Aineiston kartoittamisen yhteydessä on luontevaa ehdottaa muistitiedon keruuta aineiston täydentämiseksi. Esimerkiksi vuonna 2017 toimikunta toteutti ”E-liikkeen matkassa” -muistitietokeruun yhteistyössä Osuuskunta Tradekan kanssa. Osuustoimintaan liittyvien muistelmien ja kokemusten tallentaminen on ollut yksi keskeinen keruuaihe, sillä Tradekan 100-vuotisjuhluvuoteen ajoittunut keruu oli toimikunnan kolmas osuustoimintaan keskittynyt keruu sen historian aikana.

Kullakin keruulla on aiheesta riippuen oma potentiaalinen vastaajajoukkonsa, jonka tavoittamisessa keruun yhteistyökumppanin aktiivisuudella ja omilla viestintäkanavilla on yleensä keskeinen rooli. Keruun vastaajiksi tavoiteltu yleisö voi vaihdella paljonkin, ja vastaajaverkoston ulkopuolista yleisöä tavoitetaan SKS:n uutiskirjeen, somekanavien, verkkosivujen, tiedotteiden ja jäsenkirjeen avulla. Keruun saama medianäkyvyys vaikuttaa yleensä selvästi saapuneiden keruuvastausten määrään. Vastaajaverkoston merkitys on SKS:n keruutoiminnassa edelleen suuri, sillä jokaiseen keruuseen vastaa verkostoon kuuluvia.

Osallisuuden kannalta ajankohtainen kysymys joka tapauksessa on, keitä esimerkiksi SKS:n keruut vastaajaverkoston lisäksi tavoittavat – keiden muistoja ja kokemuksia arkistoihin tallentuu? Kansanperinneaineistojen kerääminen käynnistyi 1800-luvulla osana kansallisvaltion rakennusprojektia ja myöhemminkin perinteen tallentaminen ja tutkimus ovat luoneet kuvaa etnisesti ja kulttuurisesti yhtenäisestä kansasta (Mikkola & Olsson & Stark 2019, 58–59). Vuoden 1983 seminaarissa vastaajiin viitattiin erottelematta ”asemalaiturilla seisovana joukkona” kuin luottaen siihen, että keruut tavoittavat kaikki suomalaiset. Muistitietoaineistoihin onkin tallennettu monenlaisten yhteisöjen perinteitä ja näkemyksiä, mutta keskustelu siitä, keiden aineistoja arkistoon kertyi,

on ollut pitkään vähäistä tai sattumanvaraista.⁴ Vasta 2000-luvulla on alkanut syntyä tutkimusta vähemmistöryhmien, esimerkiksi romanien, saamelaisten tai sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen aineistojen sisällyttämisestä SKS:n aineistoihin tai niiden löydettävyydestä (esim. Blomster & Mikkola 2014; 2017; Mikkola 2021, 4–5; Taavetti 2021).

Nykyisen strategiansa (2018–2022) mukaan SKS toimii edistääkseen ”kulttuurista itseymmärrystä”, ja seuran tarkoitus on ”edistää, tutkia ja tehdä tunnetuksi suomalaista kulttuuria – erityisesti kieltä, kirjallisuutta ja kansanperinnettä” sekä ”syventää tietoutta kulttuuristen ilmiöiden monimuotoisuudesta”. Kulttuurin tai perinteen suomalaisuus on mahdollista tulkita lavasti, sillä strategiaan on kirjattu, että perinteiden dokumentaatioissa ja kulttuuriperinnön näkyväksi tekemisessä seuran toiminta ”reagoi muuttuvaan maailmaan, jossa perinteet, kulttuurit ja identiteetit ovat liikkeessä”. Strategia nimeää ”vanhat ja uudet kielelliset, etniset ja kulttuuriset identiteetit” keskeiseksi voimavaraksi yhteisöille ja yhteiskunnille. (SKS 2018.) Keruutoiminnassa reagointi muuttuvaan maailmaan ilmenee esimerkiksi siinä, että viime vuosina useampia keruuesitteitä on käännetty suomen lisäksi myös englanniksi, ruotsiksi, venäjäksi ja pohjoissaameksi ja yksittäisiä kirjoituskutsuja vielä useammille kielille. (Ks. myös Mikkola & Olsson & Stark 2019.)

Pelkkä esitteen kääntäminen ei välttämättä riitä siihen, että uusia vastaajia tavoitettaisiin. Esimerkiksi turvapaikanhakijoiden kanssa työskennelleiden vapaaehtoisten kokemuksia tallentaneeseen ”Kohtaamisia”-keruuseen tuli englanninkielisestä esitteestä huolimatta vain suomenkielisiä vastauksia, vaikka turvapaikanhakijoita vastaanottaneissa vapaaehtoisissa oli monien kieliryhmien edustajia. ”Stalinin vainot”-keruuseen, jonka esite oli suomen lisäksi käännetty englanniksi ja venäjäksi, tuli viimeksi mainituilla kielillä joitain vastauksia. Kirjoituskutsun kielen ohella olennainen vastaamiseen vaikuttava tekijä lienee yhtäältä muistitietoa keräävän organisaation ja toisaalta itse muistitietokirjoittamisen konseptin tuttuus sekä foorumit, joilla vastaajia tavoitellaan. Suomalaisen kulttuurin kentän kansainvälistyminen tai monikulttuuris-

4 Ks. kuitenkin esim. Peltonen 2004b, 52. Vuosien 1917–1918 tapahtumat kansan muistissa ja perinteessä -keruun kohdalla SKS:n kansanrunousarkisto pyrki laajentamaan vastaajapiiriään.

tuminen ja viestintäteknologioiden mahdollistama ylijärjaisuus tarkoittavat sellaisten keruutoiminnan kannalta kiinnostavien uusien yhteisöjen ja perinteiden syntymistä, joita arkistojen perinteiset muistitietokeruut eivät välttämättä tavoita esimerkiksi vastaajien kielen tai eri sukupolvien käyttämien erilaisten foorumien vuoksi. SKS:n keruiden monet vastaajat ovat tyypillisesti viime vuosikymmeninä olleet vastaajaverkoston vaki-jäsenien tapaan kantasuomalaisia eläkeikää lähestyviä tai eläkeikäisiä ja yhä useammin naisia (ks. Latvala 2004, 143). Vastaajaverkoston ulkopuolella SKS:n keruut nykyisellään tavoittanevat, toki kulloisestakin aiheesta riippuen, parhaiten suhteellisen koulutettua, kulttuurista kiinnostunutta ja kirjoittamista harrastavaa keskiluokkaa.

Työväen muistitietotoimikunnan keruiden kohdeyleisö on laajentunut myös järjestökentässä tapahtuneiden muutosten pohjalta. Esimerkiksi yhteistyössä Työväen näyttämöiden liiton kanssa toteutetussa työväenteattereita käsittelevässä muistitietokeruussa kerättiin ”muistoja ja kokemuksia harrastajateatteritoiminnasta”. Keruu kohdennettiin kaikille Työväen näyttämöiden liiton jäseneteattereille, joihin kuuluu myös useita työväenteatteritaustaisia, mutta nykyisin kunnallisia teattereita, kuten Helsingin kaupunginteatteri. Järjestökenttä on siis muuttunut siten, että työväenliikkeen toimijoiden perustamat järjestöt ovat muuntuneet poliittisesti sitoutumattomiksi yleisjärjestöiksi. Tämän vuoksi keruiden kohderyhmät ovat nykyään vähemmän sidoksissa puoluepolitiikkaan kuin toimikunnan alkuvuosina.

Keruun järjestäjiin, eli esimerkiksi arkistoon ja sen kanssa yhteistyötä tekeviin tutkijoihin tai järjestöihin, liitetyt mielikuvat ohjaavat vastaamista. Keruiden järjestäjillä on myös näkemyksiä siitä, mitä toisia toimijoita järjestämiseen voidaan ottaa mukaan, jotta jokin mukana oleva organisaatio ei määrittäisi potentiaalisten vastaajien joukkoa. Ulla-Maija Peltonen (1996) on analysoinut kolmen eri arkiston – Kansan Arkiston, SKS:n ja Työväen muistitietotoimikunnan – kokoelmien avulla sisällissodan muistamista. Hän kuvaa, miten muistelijoiden vastauksista välittyy jako yhtäältä työväenliikkeen sisäiseen ”Me-lukijaan”, joka ymmärtää ja hyväksyy työväen valinnat sekä ”Te-lukijaan”, jolle omaa toimintaa pitää selittää ja oikeuttaa. Sisällissodan muistamisen jakautuminen ja se, miten jakautuminen oli voimakkaasti kiinnittynyt vielä 1960-luvulla

myös muistiorganisaatioihin, on erityisen selkeä esimerkki siitä, miten arkisto keruun järjestäjänä ohjaa muistelua.

Järjestäjiä koskevat mielikuvat voivat olla myös vähemmän ilmeisiä ja perustua sellaisiin vastaajien käsityksiin, joista järjestäjillä ei ole tietoa. Nämä käsitykset toki muuttuvat, mutta samaan aikaan tietyt asennoitumiset saattavat olla yllättävän pysyviä. Esimerkiksi siinä missä Peltosen (1996) tutkimuksen mukaan SKS:n arkistoihin liittyi vielä 1960-luvulla selkeä porvarillinen ja siksi työväenliikkeen kannalta ulkopuolinen asema, SKS:n nykyinen julkikuva lienee melko neutraali. Pidemmällä aikavälillä keruut ja niiden aihepiirit jättävät jälkensä myös niitä järjestävän tahon julkikuvaan. SKS:n osalta aihepiirien monipuolisuus ja keruuesitteiden julkaiseminen yhä useammin suomen lisäksi myös muilla kielillä viestii pyrkimyksestä laajentaa niin vastaajien, keruuaineistoja käyttävien tahojen kuin keruista tehtyjen tutkimusten ja esitysten yleisöä. Työväen muistitietotoimikunnan hankintapolitiikan laajentaminen 2000-luvun alussa tuottaa hiljalleen tulosta myös arkiston käyttäjien tutkimuskentän laajentumisena, vaikka sisällissodan punaiset muistot ovat yhä toimikunnan käytetyin aineistokokoelma.

Keruun järjestäjien ja heitä koskevien mielikuvien lisäksi muistitietokirjoittamista ohjaavat keruukutsun muotoilut. Keruukutsuissa määritellään keruiden aiheet ja teemat. Kutsussa käytetyt määritelmät sekä sanavalinnat vaikuttavat vastaajiin. (Esim. Latvala 2004, 139–141.) Kutsutekstit itsessään eivät ole olleet erityisen yleinen tutkimuksen kohde, mutta kirjoitettua muistitietoa käyttävissä tutkimuksissa analysoidaan kulloinkin tutkimuksen kohteena olevan keruun kutsua. Lisäksi esimerkiksi Jaakko Suominen (2011) on analysoinut SKS:n radion, puhelimen, television ja tietokoneen käyttöä koskevien keruiden kutsuja. Suomen mukaan reilun kahden vuosikymmenen aikana, 1970-luvun alusta 1990-luvun puoliväliin, toteutetuissa keruissa näkyy muuttuva käsitys teknologian paikasta arjessa. Keruita yhdistää perinteistävä puhetapa sekä uutuuden ja teknologisen kehityksen painottuminen. Myös Pia Olsson (2016) on tarkastellut, miten kirjoituskutsujen erilaiset sanavalinnat ohjaavat osallistujia kertomaan elämästään eri tavoin: esimerkiksi kysymys naisen ”asemasta” on ohjannut vastaajia vertailuihin, kun taas kysymys ”työpanoksesta” on kannustanut keskittymään työhön ja

sen arvostukseen. Selkeän esimerkin kutsujen ja samalla myös itse aiheen merkityksen muutoksesta tarjoavat sisällissotaan liittyvät keruut. Vuoden 1918 tapahtumat Suomessa on määritelty Työväen muistitieto-toimikunnan keruukutsuissa kahdella eri tavalla. Toimikunnan ensimmäisessä *Työ tehty kourin jäntevin* (1960) keruupöytäkirjassa vuoden 1918 tapahtumista käytettiin konsensushakuista nimitystä *kansalaissota*, kun vuonna 1965 alkanen keruun oppaassa *Mitä muistat vuosilta 1917–1918* termi oli vaihdettu *sisällissodaksi*. Tästä muutoksesta huolimatta vastaajat määrittivät vuoden 1918 tapahtumat huomattavasti useammin *kansalaissodaksi* kuin muilla termeillä.

Keruukutsujen sanavalinnat saattavat aiheuttaa myös sekaannusta tai rajata jopa joitain vastaajia kokonaan keruun ulkopuolelle. Esimerkiksi Työväen muistitieto-toimikunnan firabelitöitä käsittelevän muistitieto-keruun (2016) kutsussa määriteltiin firabelitöiden olevan työntekijöiden ”tehdasteollisuudessa sotien jälkeen tekemiä oheistöitä, jotka työntekijä teki yleensä itselleen, työpaikallaan, työpaikan välineillä ja materiaaleilla”. Keruukutsun määritelmällä keruu pyrittiin kohdentamaan teollisuustyöntekijöille, joiden käyttämään tehdasslangiin *firabeli*-termillä myös viitattiin. Tutkimukseen liittyvien haastattelujen käynnistyttyä ilmeni, että *firabeli*-termiä (ja sen erilaisia muunnelmia) käytettiin rannikko-kaupungeissa ja suuremmissa sisämaakaupungeissa, mutta muualla ilmiö tunnetaan laajasti *soteva*-nimityksellä. Haastatteluissa termiin liittyvät epäselvyydet olivat helposti ratkaistavissa, mutta kirjoituskeruussa *firabeli*-termin käyttö aiheutti sekaannusta. Yksi keruuseen vastanneista kirjoitti muistelmansa sivutyönään rakentamastaan omakotitalosta. Muistelma tallennettiin keruun kokoelmaan, vaikka kirjoitus olikin varsinaisen aiheen ulkopuolelta. Eräs keruuseen osallistunut kirjoittaja haastoi keruukutsun määritelmän firabelitöistä työntekijöiden itselleen tekeminä oheistöinä kirjoittamalla nuoruudessaan tekemistään sivutöistä. Kirjoittajan mukaan ”Firapeli on oman palkkatyön lisäksi tekemää tavallaa ylitöitä, mutta eri paikassa kuin vakituinen työmaa”.⁵ Kirjoittaja ei kuitenkaan kiistänyt varsinaisen ilmiön olemassaoloa vaan määrittä uudelleen keruukutsussa käytetyn termin paikallisella sisällöllä.

5 TMT: 452:12641, TA.

Keruuseen tulneiden vastausten avulla on mahdollista pyrkiä tavoittamaan, miten osallistujat ovat tulkinneet keruun tehtävää (ks. Olsson 2016). Usein kirjoituskutsut hyväksytään ilman kommentointia, eikä vastauksen jäsenitys suoraan heijasta kutsun teemoja tai kysymyksiä. Vasta vastausten perusteellisella lukemisella voi päästä käsiksi hienovaraisempiin tapoihin, joilla kirjoittajat asemoivat itsensä ja kehystävät kertomuksensa suhteessa kutsuun. Joskus vastaajat saattavat osallistua keruuseen vain torjuakseen omasta näkökulmastaan väärin muotoillun kirjoituskutsun, kuten kävi ”Karjalaisuus 2000-luvulla” -keruussa: keruuseen saapui pari lyhyttä vastausta, joiden kirjoittajat osallistuivat vain vastustaakseen kirjoituskutsussa mukana ollutta pakolaisuus-sanaa. Tällaiset yksittäiset keruukutsun muotoilut torjuvat vastaukset saattavat antaa vihjeitä siitä, millaiset vastaajat ovat mahdollisesti jättäytyneet keruun ulkopuolelle. Kokonaisuudessaan niin keruukutsun, keruun järjestäjän kuin muutenkin keruuseen liittyvien ja osallistumiseen vaikuttaneiden tekijöiden analyysi on tärkeä osa jokaista kirjoituskeruulla koottua muistitietoa käyttävää tutkimusta.

Keruusta tutkimusaineistoksi

SKS:n arkisto ja Työväen Arkisto ovat yleisölle avoimia ja myös niiden muistitietokokoelmat ovat yhteistä kulttuuriperintöä ja lähtökohtaisesti avoimia yleisölle. Näitä kokoelmia käyttävä historiallinen tutkimus kattaa paitsi opinnäytetyöt ja akateemisen tutkimuksen myös suku- tai paikallishistoriat. Tämän lisäksi aineistoihin tutustutaan yleisestä mielenkiinnosta. Muistitiedon sensitiivisistä luonteesta sekä tietosuoja- ja tekijänoikeuslainsäädännöstä johtuen sähköisetkin muistitietoaineistot ovat yleensä tutkittavissa vain arkiston tutkijatiloiissa, mutta aineistojen yleiset kuvailutiedot ovat saatavilla verkossa. SKS:n arkiston keruuaineistosta on verkkoluettelo, jossa kerrotaan, montako vastausta keruuseen on saapunut. Valtaosasta keruita on saatavissa myös kirjoituskutsu ja tulostiedote, jossa kuvaillaan aineiston sisältöä. Vastaavat tiedot ovat haettavissa muistiorganisaatioiden yhteisen valtakunnallisen hakupalvelun Finnan kautta ja tulevaisuudessa Finnan Tutkijasali-palveluun

kirjautumalla on mahdollista päästä lukemaan myös yksittäisten vastausten kuvailuja.

Työväen muistitietotoimikunnan kokoelmien käytettävyyttä parantavat aineistoista tehdyt sisältökuvaukset, joissa kirjoituksen (tai haastattelulitteraatin) sisältö on kartoitettu ajallisesti, paikallisesti ja kirjoituksen teemoja kuvaavin hakusanoin. Sisältökuvaukset ovat haettavissa arkiston julkisesta hakuportaalista. Sisältökuvailuihin perustuva hakujärjestelmä ohjaa tutkijoita tietyn tyyppisten aineistojen pariin, sillä sisältökuvauksen tekeminen on aina kontekstisidonnaista, eli eri arkistotutkijoiden eri aikoina kirjoittamat kuvailut saattavat nostaa esiin eri teemoja ja painotuksia. Esimerkiksi suomalaisen feminismin historiasta kiinnostunut löytää Työväen muistitietotoimikunnan kokoelmista 41 muistelmaa hakusanalla *feminismi*. Hakusana ei kuitenkaan tavoita 167:ää sosiaalidemokraattiseen naisliikkeeseen kuuluneen kertojan elämäkertamuistelua (haastatteluja ja kirjoitettuja muistelmia), jotka saattaisivat olla feminismin tutkijalle erittäin antoisia. Hakujärjestelmän riskinä onkin tutkijoiden liian suuri luottamus aineistojen kuvailun luotettavuuteen.

Muistitietoaineistoihin on alusta lähtien kuulunut henkilökohtaista ja arkaluonteista tietoa, mihin on aineistojen käsittelyssä kiinnitetty huomiota. Vuonna 2004 Jyrki Pöysä ja Senni Timonen arvelivat, että arkiston kiinnostus vastaajien henkilökohtaisista kokemuksista olisi jo saavuttanut ääripisteensä (Pöysä & Timonen 2004, 242):

– – kovin paljon henkilökohtaisemmiksi keruiden teemat tuskin voivat enää mennä: Tutkittaessa esimerkiksi kansalaisten seksuaalisuutta, poliittista kantaa, sairauksia tai etnistä taustaa liikutaan alueella, jossa on välttämätöntä huolehtia yksityisyyden suojasta. Yleinen arkisto ei tällöin ehkä ole oikea paikka tutkimuskäyttöön hankitun tiedon säilytykseen.

Arkistojen ja tutkijoiden huomion kiinnittyminen oman aikansa hankaliin kysymyksiin kuitenkin johtaa siihen, että käsiteltäväksi usein kerätään nimenomaan arkaluonteisia aineistoja. Niiden oikea säilytyspaikka on arkistoissa, joilla on asiantuntemusta aineistojen säilyttämiseen ja niiden tarjoamiseen saataville sekä käytön ohjeistamiseen. Arkistoissa

tekijänoikeus- ja tietosuojakysymyksistä samoin kuin luovutuksen yhteydessä sovitusta käyttörajoituksista huolehtiminen mahdollistaa, että aineistoa pystytään paitsi kartuttamaan myös säilyttämään ja tarjoamaan käyttöön sellaisinaan, sisältöön kajoamatta ja vastaajien niin halutessa heidän omalla nimellään, jolloin ne ovat tulevaisuudessakin liitettävissä syntykontekstiinsa: aikaan, paikkaan ja ihmisiin.

Keruuvastausten luonne vaikuttaa siihen, miten niitä kuvaillaan. Keskeinen kuvailutyötä ohjaava tekijä on tietosuojalainsäädäntö, joka suojaa keruuvastaajien ja vastauksissa mainittujen henkilöiden yksityisyyttä. Toukokuussa 2018 ja vuoden 2019 alusta voimaan tulleiden EU:n tietosuoja-asetuksen ja Suomen kansallisen tietosuojalain tavoitteena on suojata yksilöitä etniseltä, uskonnolliselta, poliittiselta tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvalla syrjinnältä. Tietosuojalainsäädäntö yhdessä uusien kuvailu- ja tiedonhakujärjestelmien kanssa ohjaavat arkistot ja miettimään kuvailun käytäntöjä ja sitä, miten kuvailuja aineistoista eri tasoilla tehdään. Siinä missä yksityiskohtainen kuvailu antaa tutkijalle enemmän tietoa aineiston sisällöstä, se ei ole asetettavissa verkossa avoimeksi samalla tavalla kuin yleisluontoinen kuvailu, jossa arkaluonteisten tietojen antamista on vältetty. Nykyaikaiset arkistojärjestelmät mahdollistavat aineistojen monitasoisen kuvailun, jolloin osa kuvailutiedosta voidaan antaa avoimesti verkkoon, osa vaatii vahvan tunnistautumisen ja osa jää arkiston sisäiseen käyttöön. Arkistoaineistojen löydettävyyden on siis tasapainoilua tiedon hakemisen helppouden (avoin verkkohaku) ja yksityiskohtaisen kuvailun (vaatii vahvan tunnistautumisen mahdollistavan tietojärjestelmän tai käynnin arkistossa) välillä. Esimerkiksi Työväen muistitietotoimikunnan seksuaali- ja sukupuoli-vähemmistöjen muistitietoa sisältävien aineistojen sisältökuvauksissa on päädytty karsimaan aikaan ja paikkaan liittyviä määreitä yksityisyydensuojan varmistamiseksi, jotta sisältökuvaukset voidaan pitää avoimessa tietoverkossa.

Tietosuojalainsäädännön pelättiin etukäteen heikentävän vähemmistöjen aineiston näkyvyyttä ja tämän seurauksena vähemmistöjen osallisuutta ja asemaa sen suhteen, millaisia aineistoja arkistoihin tallentuu. Muistitietokeruuseen osallistunut vastaaja toivoo näkökulmansa ja kertomuksensa tulevan tallennetuksi ja vaikuttavaksi, kun aineisto on

esimerkiksi tutkimuksen käytettävissä. Toisaalta vastaajalla saattaa olla toiveena tulla nähdyksi juuri muistitietokirjoituksensa aiheen, ei esimerkiksi oman vähemmistöidentiteettinsä kautta. Lisäksi silloinkin, kun kirjoitus liittyy erityisesti vähemmistön kuulumisen kokemukseen, aineiston kuvailuun vaikuttaa, että kertoessaan omasta elämästään kirjoittajat kertovat usein myös muista ihmisistä, jotka saattavat olla aineistosta tunnistettavissa mutta joilla ei ole ollut mahdollisuutta ottaa kantaa kertomuksen sisältöön tai sen tallentamiseen. Arkaluonteisten aineistojen osalta kuvailun avoimuuteen vaikuttaakin olennaisesti myös se, millaista tietoa jokin aineisto sisältää kolmansista osapuolista.

Muuttuva keruiden kenttä

Tässä luvussa olemme käsitelleet suomalaista kirjoitetun muistitiedon keräämisen kenttää keruiden järjestäjien näkökulmasta ja keskittyneet erityisesti Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Työväen muistitieto-toimikunnan järjestämiin keruisiin. Muistitietoaineistojen syntyminen kannalta merkittäviä toimijoita ovat myös isot mediatalat, kuten Sanoma ja Yle, jotka teettävät viikoittain yleisöllään kyselyjä ajankohtaisista aiheista. Mediatalojen kyselyt on toteutettu mahdollisimman kevyesti: lupia toimitukseen lähetettyjen vastausten arkistointiin tai jatkokäyttöön ei kysytä, ainoastaan kirjoittajan yhteystiedot pyydetään siltä varalta, että kirjoittajaa halutaan siteerata tai haastatella julkaistavaa juttua varten. Medioiden tekemiin muistitietokyselyihin vastaavia motivoinee mahdollisuus päästä vaikuttamaan julkaistavaan juttuun ja siten mahdollisuus saada oma näkemys tai kokemus esiin välittömästi. Vastaus on mahdollista myös jättää yhdeltä istumalta tarvitsematta täyttää yhteys- ja taustatietoja, ottaa kantaa aineiston säilyttämiseen tai lukea lupien kysymiseen liittyviä selvityksiä siitä, mihin tarkoitukseen annettuja tietoja käytetään. Mitä näille mediatalojen kokoamille suomalaisten arkea kuvaaville aineistoille tulevaisuudessa tapahtuu – säilyvätkö ne ja saadaanko ne joskus jatkokäyttöön – on tutkimuksen kannalta iso kysymys. Tällä hetkellä merkittävä osa medioiden kokoamista aineistoista ei ole tutkijoiden käytettävissä ja niiden säilyminen on epävarmaa.

Muistitietokeruiden avulla koottujen tekstien asema on muutoksessa. Esimerkiksi uudistuneen tietosuojalainsäädännön vaikutukset muistitietoaineistojen karttumiseen yleisesti ja erityisesti vähemmistöjen aineistojen näkyvyyteen ansaitsisivat tarkempaa huomiota. Toistaiseksi on arvailujen ja sattumanvaraisesti kerääntyneen tiedon varassa, miten tietosuojalainsäädännön myötä tiukentunut ohjeistus ja käytännöt ovat vaikuttaneet arkistojen ja aineistoja keräävien opiskelijoiden ja tutkimusryhmien toimintaan. Samoin kysymykset muistitietokirjoituksiin liittyvistä tekijänoikeuksista ovat tulleet uudella tavalla esiin, kun internet mahdollistaisi paitsi aineistojen julkaisemisen, myös niiden välittämisen tutkimuskäyttöön tavoilla, joita kirjoittajille tai haastatelluille kuuluva tekijänoikeus ei kuitenkaan mahdollista. Tietosuojan muuttuvat säädökset ja kysymykset tekijänoikeuksista vaikuttavat hyvin konkreettisesti siihen, mitä ja miten kerätään ja tarjotaan tutkimuksen käyttöön, mutta niihin liittyy myös laajempia kysymyksiä siitä, mitä kirjoitettu muistitieto oikeastaan on. Onko kyseessä, kärjistäen, kyselylomakevastaukseen verrattava tutkimusaineiston osa vai itsenäinen, omaperäinen teos? Millaista valtaa arkistot käyttävät päättäessään, mitä aineistoja kerätään ja miten aineistoja arkistossa kuvaillaan ja nimetään? Nämä kysymykset osoittavat, että Suomessa tavalliset ja tutut muistitietokeruut ovat monimutkaisia kokonaisuuksia, joihin saattaa liittyä keskenään jännitteisiä ja risteäviä ymmärryksiä siitä, miksi muistitietoa kerätään ja mikä on sen arvo.

Tutkimuksen näkökulmasta arkistojen keräämät, kuvailemat ja saataville tarjoamat kirjallisen muistitiedon aineistot ovat varmasti myös jatkossa tärkeitä, mutta niiden asema suomalaisella muistamisen ja kirjoittamisen kentällä epäilemättä muuttuu. Medioiden tuottamat keruut sekä laaja mahdollisuus julkaista verkossa muistelua kenenkään sitä hallinnoimatta muuttavat kirjoituskeruiden asemaa. Toisaalta arkistot tekevät tärkeää työtä painottamalla tietoisesti muistitiedon säilymiseen ja sen käytettävyyden varmistamiseen sekä aineistojen moninaisuuteen. Muistitietoaineistot valottavat tulevaisuudessakin sellaisia tapahtumia ja kokemuksia, joita ei viranomaisarkistoja tutkimalla tavoiteta. Arkistojen keruut tallentavat myös pieniä arjen ilmiöitä ja marginaalisia aiheita. Valtakulttuurista jää suhteessakin eniten jälkiä, joten mikäli tietoista

vähemmistöjen muistitietoon keskittyvää työtä ei tehtäisi, vähemmistöjen kokemukset jäisivät tallentumatta ja muistitiedossakin välittyisi lähinnä valtakulttuurin katse vähemmistöihin. Uudet muistelun muodot pakottavat myös arkistot miettimään omia käytäntöjään aineistojen käytettävyyden ja muistelijoiden osallisuuden näkökulmasta. SKS:n kerääjäverkostoa voi hyvällä syyllä pitää omana aikanaan, 1930-luvulla, monipuolisia muistitietoaineistoja ja osallisuutta lisänneenä ratkaisuna. Millaiset ratkaisut tuottavat muistitietoaineistoja, osallisuutta ja muistitiedon vaikuttavuutta 2020-luvulla?

LÄHTEET

ARKISTOAINEISTO

Työväen Arkisto

Työ tehty kourin jänteivin, keruuopas. 1960.

Mitä muistat vuosilta 1917–1918, keruuopas. 1965.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto

Perinteen ja nykykulttuurin kokoelma

”Muistitiedon keruun, tallentamisen ja tutkimuksen ongelmat” -seminaarin loppukeskustelu SKS:n juhlasalissa 15.11.1983. SKSÄ 244–245:1983.

KIRJALLISUUS

Ashplant, T.C. 2021: Mass Observation (1937–2017) and Life Writing. An Introduction. *European Journal of Life Writing* 10, 1–15. <https://doi.org/10.21827/ejlw.10.37403>

Blomster, Risto & Mikkola, Kati 2014: The Inclusion and Exclusion of Roma in the Category of Finnish Folklore. The Collections of the Finnish Literature Society from the 1800s to the 2000s. *Journal of Finnish Studies* 18:1, 11–45.

Blomster, Risto & Mikkola, Kati 2017: Kenen perinnettä? Romani-informantit Suomen Kansan Vanhat Runot -aineistoissa. *Etnomusikologian vuosikirja* 29, 1–40. <https://doi.org/10.23985/evk.63130>

Ekrem, Carola 2016: Att berättat eller rapportera sitt liv. Teoksessa: Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos, Helsinki, 80–102.

Fingerroos, Outi & Riina Haanpää 2006: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 25–48.

- Fingerroos, Outi & Riina Haanpää 2012: Fundamental Issues in Finnish Oral History Studies. *Oral History* 40:2, 81–92.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2019: Hankintapolitiikka. [verkkoinaisto]. Saatavissa: <https://www.finlit.fi/fi/arkisto/luovuta-aineistoa/luovutukset/hankintapolitiikka>. Viitattu 14.9.2020.
- Hatakka, Mari 2004: "Kun on tunteet". Lukemisen kokemus metodisena mahdollisuutena. Teoksessa: Kurki, Tuulikki (toim.) *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 171–198.
- Heimo, Anne 2016: Nordic-Baltic Oral History on the Move. *Oral History* 44:2, 37–58.
- Huhtanen, Heimo 1985: Menneestä tulevaan. *Tallentaja* 1, 4–13.
- Kõresaar, Ene & Kirsti Jõesalu 2016: Post-Soviet Memories and 'Memory Shifts' in Estonia. *Oral History* 44:2, 47–58.
- Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria 2016: Kirjoitamalla kerrottua. Teoksessa: Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos, Helsinki, 7–39.
- Kortti, Jukka & Mähönen, Tuuli Anna 2009: Reminiscing Television. Media Ethnography, Oral History and Finnish Third Generation Media History. *European Journal of Communication* 24:1, 49–67. <https://doi.org/10.1177/0267323108098946>
- Latvala, Pauliina 2004: Kerrotun ja kertomatta jätetyn jäljillä. Suvun suuri kertomus -keruu ja tutkimusprosessin vaiheet. Teoksessa: Kurki, Tuulikki (toim.) *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Latvala, Pauliina 2016: The Use of Narrative Genres within Oral History Texts. Teoksessa: Koski, Kaarina & Frog & Savolainen, Ulla (toim.) *Genre – Text – Interpretation. Multidisciplinary Perspectives on Folklore and Beyond*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 403–425.
- Lönnqvist, Bo 2016: Kansallismuseon ja Seurasäätiön varhainen perinnekyselytoiminta. Teoksessa: Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos, Helsinki, 40–55.
- Matilainen, Riitta 2014: Oral History Data in Gambling Studies. Teoksessa: Raento, Pauliina (toim.) *Gambling in Finland. Themes and Data for Qualitative Research*. Gaudeamus, Helsinki, 153–172.
- McKeough, Andreas 2017: *Kirjoittaen kerrottu sota. Tutkimus vuoden 1918 sodan kerronnallisesta käsittelystä omaelämäkerrallisissa teksteissä*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki.
- Mikkola, Kati 2009: *Tulevaisuutta vastaan. Uutuusien vastustus, kansantiedon keruu ja kansakunnan rakentaminen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Mikkola, Kati 2021: Vähemmistöjen roolit muuttuvassa arkistopolitiikassa. Perinnekokoelmien etnisiä ja kielellisiä rajanvetoja Suomessa ja Virossa. Teoksessa: Hupaniittu, Outi & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Arkistot ja kulttuuriperintö*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 155–198.

- Mikkola, Kati & Pia Olsson & Eija Stark 2019: Minority Cultures and the Making of Cultural Heritage Archives in Finland. *Ethnologia Europaea* 49:1, 58–73. <https://doi.org/10.16995/ee.818>
- Olsson, Pia 2016: Kyselyaineistojen dialogisuus. Teoksessa: Korkiakangas, Pirjo & Olsson, Pia & Ruotsala, Helena & Åström, Anna-Maria (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut. Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteenä*. Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos, Helsinki, 155–184.
- Peltonen, Ulla-Maija 1985: *Työväen muistitieto ja perinne. Selvitys työväen muistitiedon ja perinteen keruusta ja arkistoinnista sekä esitys työväen muistitiedon ja perinteen sisältöanalyysimalliksi*. Työväenperinne – Arbetartradition, Helsinki.
- Peltonen, Ulla-Maija 1996: *Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Peltonen, Ulla-Maija 2004a: Kalevalan riemuvouden kilpakeruu ja hyvän kerääjän käsite. Teoksessa: Kurki, Tuulikki (toim.) *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 218–254.
- Peltonen, Ulla-Maija 2004b: Arkistollinen ajattelu Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistossa. Käsikirjoituskokoelmien keruu, järjestäminen, luettelointi ja kuvailu. Ylemmän arkistotutkimuksen tutkielma. Kansallisarkisto.
- Pesonen, Pete 2019: Työväen muistitietotoimikunnan historia. Teoksessa: Hentilä, Marjallia & Kosunen, Mikko *Demokratian muisti. Työväen Arkisto 110 vuotta*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 145–163.
- Pöysä, Jyrki 1997: *Jätkän synty. Tutkimus sosiaalisen kategorian muotoutumisesta suomalaisessa kulttuurissa ja Itä-Suomalaisessa metsätyöperinteessä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Pöysä, Jyrki 2006: Kilpikirjoitukset muistitietotutkimuksessa. Teoksessa: Fingerroos, Outi & Haanpää, Riina & Heimo, Anne & Peltonen, Ulla-Maija (toim.) *Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 145–171.
- Pöysä, Jyrki & Timonen, Senni 2004: Kuinka ahkerat muurahaiset saivat kasvat? Henkilökohtaisen tiedon paikka arkiston keruuohjeissa. Teoksessa: Kurki, Tuulikki (toim.) *Kansanrunousarkisto, lukijat ja tulkinnat*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 218–254.
- Savolainen, Ulla 2017: The Return. Intertextuality of the Reminiscing of Karelian Evacuees in Finland. *Journal of American Folklore* 130:516, 166–192. <https://doi.org/10.5406/jamerfolk.130.516.0166>
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2018: SKS:n strategia 2018–2022. [verkkoinfo]. Saatavissa: <https://www.finlit.fi/fi/sks/organisaatio/sksn-strategia-2018-2022>. Viitattu 14.9.2020.
- Summerfield, Penny 2018: *Histories of the Self. Personal Narratives and Historical Practice*. Routledge, Abingdon. <https://doi.org/10.4324/9780429487217>
- Suominen, Jaakko 2011: Mediasta kysymässä. Radiota, televisiota, puhelinta ja tietokonetta käsittelevät keruukutsut aineistona. Teoksessa: Lakomäki, Sami & Latvala, Pauliina & Laurén, Kirsi (toim.) *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin aineistoihin*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 233–258.
- Taavetti, Riikka 2018: *Queer Politics of Memory. Undisciplined Sexualities as Glimpses and Fragments in Finnish and Estonian Pasts*. University of Helsinki, Helsinki.

- Taavetti, Riikka 2021: "Jotta meidät muistettaisiin sellaisina kuin olimme". Queerit äänet ja muistitietoaarkistojen hiljaisuudet. *SQS – Suomen Queer-tutkimuksen Seuran lehti* 15:1–2, 37–53. <https://doi.org/10.23980/sqs.112513>
- Thor Tureby, Malin 2018: Muntlig historia. Teoksessa: Gustavsson, Martin & Svanström, Yvonne (toim.) *Metod. Guide för historiska studier*. Studentlitteratur, Lund, 161–185.
- Thor Tureby, Malin & Johansson, Jesper 2016: Narratives from Multi-Cultural Sweden. Positioning and Identification in Immigrant Collections at the Archive of the Nordic Museum 1970–2015. *Oral History* 44:2, 81–90.
- Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena 2014: Johdanto. Nuoruus, sukupolvet ja oman elämän kirjoittaminen. Teoksessa: Vehkalahti, Kaisa & Suurpää, Leena (toim.) *Nuoruuden sukupolvet. Monitieteisiä näkökulmia nuoruuteen eilen ja tänään*. Nuorisotutkimusseura, Helsinki, 5–29.